

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

MAXSUS SON (2021-yil, MAY)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2021

Akmal AMINOV. Autocad grafik dasturida geometrik obyektning koordinatalarini kiritishning o'ziga xos usullari	109
Жахонгир БАТЫРОВ. Средневековые миниатюры в классической литературе востока	114
Шахноза ИБАДУЛЛАЕВА. Художественные способности в обучении изобразительному искусству.....	117
Nigora IBATOVA. Yangi pedagogik texnologiyalarni tasviriy san'at mashg'ulotlarda qo'llash usullari... 120	
Boburmirzo KO'KIYEV. Yordamchi proyeksiyalash usulida pozitsion masalalarini yechishning metodik qulayligi	124
Азиза МУСИНОВА, Норжон ХАМРАЕВА. Декоративно-прикладное искусство в современном художественном пространстве.....	127
Nafisa AVLIYAKULOVA. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarni tasviriy-ijodiy faoliyatga jalb etish 132	
Гулшод ОСТОНОВА. Умумий ўрта таълим мактаб ўқувчиларида тасвирий санъат асарларининг идрок ва тасаввур килинишини ривожлантириш муаммоси ва ўзбекистонлик олимлар томонидан ўрганилганлик холати.....	135
Наргиза РАФИЕВА. Бошлангич синф тасвирий санъат дарсларида Камолиддин Бехзод меросининг аҳамияти.....	139
Sharofat SOBIROVA. Chizmachilik fanini o'qitishda talabalarini mustaqil ijodiy faoliyatga jalb qilishda konstruktiv loyihalash masalaridan foydalanishning metodik asoslari	142
Oybek SHOMURODOV. Tasviriy sa'nat darslarida manzara janri orqali o'quvchilar ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	145
Avazjon SHUKUROV. Chizmachilikda loyihalash va ijodkorlik grafik tayyorgarlikning texnik ahamiyati 149	
Феруза МАМУРОВА. Компетентли ёндашув таълим олувчининг касбий сифатларини шакллантириш.....	152
Шерали АВЕЗОВ. Бўлажак тасвирий санъат ўқитувчилари креатив компетентлигини шакллантириш муаммосининг назарий таҳлили.....	155
Sanjar AZIMOV. Tasviriy san'at darslarini samaradorligini oshirishda interfaol usullarni qo'llash	158
Sanjar AZIMOV, Maftuna SULAYMONOVA. O'quvchilarni tayyorlashda tasviriy san'at o'qitish metodikasi	161
Алишер ШИРИНОВ, Мирфайз НУРУЛЛАЕВ. Тасвирий санъатни ўқитишида таълим технологиясининг ўрни	164

Sanjar AZIMOV

Buxoro davlat universiteti
Tasviriy san'at va muxandislik
grafikasi kafedrasи dotsenti

Maftuna SULAYMONOVA

Tasviriy san'at va amaliy bezak san'ati
mutaxassisligi magistranti

O'QUVCHILARNI TAYYORLASHDA TASVIRIY SAN'AT O'QITISH METODIKASI

Magola mavzusining dolzarbligi uning amaliy ahamiyati bilan belgilanadi. Maqolada magistrning o'quvchilarini tayyorlashda tasviriy san'at o'qitish metodikasini o'rgatish tajribasi tahlil qilingan.

Калит сўзлар: dekorativ, amaliy san'at, haykaltaroshlik, o'qitish usullari.

Актуальность темы статьи определяется ее практической значимостью. В статье анализируется опыт магистра по методике преподавания изобразительного искусства при подготовке студентов.

Ключевые слова: декоративность, прикладное искусство, скульптура, методика преподавания.

The relevance of the topic of the article is determined by its practical significance. The article analyzes the experience of the master in teaching methods of teaching fine arts in the preparation of students.

Key words: decorative, applied arts, sculpture, teaching methods.

Tasviriy san'at fanlari bo'yicha yuqori malakali mutaxassislardan tayyorlashda "Tasviriy san'at o'qitish metodikasi" o'rganiladigan asosiy kurslardan biri bo'lib, u bo'lajak o'quvchilarini amaliy mashg'ulotlarda metodik jihatdan tayyorgarligini takomillashtirishning muhim omilidir. Bu amalda mashg'ulotlar III - IV bosqich talabalarini badiiy - kasbiy bilimini, malaka va mahoratini shakllantirishga hamda ularni maktab o'quvchilariga badiiy ta'lim - tarbiya berish jarayonida qo'llashga o'rgatishga qaratilgan.

"Metod" so'zi grekcha bo'lib, «Tadqiqot yo'li», «bilish usuli» ma'nosini anglatadi. Pedagogika o'qitish metodlari deganda, maktab o'quvchilarining bilim, maxorat va malakalarini egallashida, ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda va dunyoqarashini tarkib topdirishda o'quvchilarining qo'llagan ish usullari tushuniladi.

Metodika ta'lism - tarbiya jarayonida o'quvchining o'quvchilar bilan ishslash usullarining mazmunining xususiyatlari qarab chiqadi. Ma'lumki, mактабда o'qitishning xilma - xil metodlari qo'llaniladi. Bu yerda ta'lism usuli, o'quv materiallarining joylashishi (o'quv, reja, dastur), ta'lism prinsiplari va yana (so'ngida), o'quv tarbiyaviy ishlarning umumiyligi maqsad va vazifalari eng muhim ahamiyatga egadir.

Metodika so'zi avvalo ta'lism va tarbiyaning samarali usullarini majmui ma'nosini bildiradi, mazkur metodik qo'llanma akademik kasb hunar litsey va kolejlarida tasviriy san'atni o'qitish metodikasining bir qator jihatlari ko'rib chiqiladi.

Tasviriy san'at o'qitish metodlari deganda o'quvchining o'quvchilar bilan ishslash usullari natijasida o'quv materiallarini yaxshi bilib olish darajasiga erishish va o'zlashtirish darajasini oshirilishi nazarda tutiladi. Har bir o'qitish metodlari o'quvchilar egallashi lozim bo'lgan bilimlarining mazmuni (hajmi)ga monand tarzida ta'lism maqsadiga, o'quvchilarining yosh va fiziologik xususiyatlari bog'liq. "Usul" iborasi pedagogik adabiyotlarda tez - tez uchrab turadi. O'qitish usuli – bu ta'lism - tarbiya alohida qismlari hisoblanadi, ularning yig'indisi o'qitish metodlariga kiradi.

Umumiy yo'nalishga qaratilgan ma'lum bir o'qitish metodlari va usullarining majmuasidan o'qitish tizimi tuziladi.

Tasviriy san'at o'qitish metodikasi pedagogik ilmiy fan sifatida tajribada sinalgan ishlarning nazariy qismlarini umumlashtirib, amaliyotda samarali natijalar bergan o'qitish metodlarini taqdim etadi. Metodika, asosan, pedagogika, psixologiya, estetika va san'atshunoslikning tadqiqot natijalariga asoslanadi. U tasviriy san'atni o'rgatish qonun qoidalarini ta'riflab beradi, keljak avlodni tarbiyalashning zamonaviy metodlarini belgilaydi.

Amaliy metodika, ta'lism va tarbiyaning rivojlanish jarayonini o'rganadi. Pedagogik mahorat ko'nikmalarini o'rganish uni egallashga qaratilgan ma'lum iste'dod, qibiliyatlar va ishtiyoqlar (moyilliklar) mayjud bo'lishini ta'lab etadi, chunki metodika fani san'at pedagogikasining mashaqqatli murakkab va juda ma'suliyatlari sohasidir.

Demak, tasviriy san'atni o'qitish metodikasi fani pedagogika ilmining o'quvchilarini tasviriy san'atga o'rgatish mazmuni, vazifalari va metodlarini o'qitishning mazmuni, vazifalarini va metodlarini aniqlovchi,

ijodiy ishlardagi oqilonqa usullarini o'rganuvchi, ta'lim va tarbiyaning maqsad va vazifalariga tayangan holda samarali o'quv jarayonini tashkil etuvchi, shakl va yo'llarini tadqiq etuvchi sohasidir.

Tasviriy san'at metodikasi metodika fanining boshqa sohalari kabi umumiy va xususiy turlarga ajratiladi.

UMUMIY METODIKA - o'quv faning nazariy qismimi asoslariga qarashli savollarni va ko'pchilik fanlarga tegishli o'qitish usul va uslublarini qo'llanishlarini ko'rib chiqadi. Bular quyidagilar:

- tasviriy san'at fanining maqsadini vazifalarini:
- tasviriy san'at fani dasturlarining tuzilishi va mazmuni:
- o'qitishning tashkiliy shakkllari va metodlarini ishlab chiqish:
- ko'rgazmali metodik vositalarni tadqiq qilish va tanlash (o'quv ko'rgazmali qurollar va texnik vositalari):
 - tasviriy san'atning boshqa fanlar bilan bog'liqligi (adabiyot, musiqa, biologiya, tarix):
 - tushunchalarni, iboralarni ta'riflash va boshqalar.
- XUSUSIY METODIKA – biron - bir o'quv fanining o'qitish uslubi nazarda tutiladi .
- ko'rgazmali qurollardan foydalanish bo'yicha tavsiyalar beriladi:
- amaliy va ijodiy ishlarning mazmunlari aniqlanadi va x.k.

Hozirgi kundagi rasm o'rgatish metodikasi birdaniga kelib, shakllangan emas, bunga qadar mazkur metodika shakllanishi va murakkab taraqqiyot yo'llini bosib o'tdi. Respublikamizda tasviriy san'atni o'rgatish metodikasining shakllanishida mahalliy olimlar, metodistlarning qator izlanishlari, o'quv qo'llanmalarning ahamiyati juda katta o'rinni tutadi. Badiiy pedagogika metodika sohasidagi so'ngi yutuqlari ko'rsatilgan va talabalarni pedagogik faoliyatga tayyorlash, ularni metodik bilim va mahoratlar bilan qurollantirish o'qitish san'atini egallashiga yordam berishni o'ziga asosiy maqsad qilib qo'ygan.

O'qituvchi tasviriy san'at darslarining tashkilotchisi, rahbari va ilhomchisi.

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan o'quv - tarbiyaviy vazifalarini amalga oshirishga dastur asosida o'qitiladigan tasviriy san'at mashg'ulotlari narsaning asliga qarab tasvir chizish; xotira va mavzu asosida tasvir chizish; dekorativ amaliy san'at va haykal taroshlik: San'atni idrok qilish kabi turlarda olib boriladi. Quyida biz tasviriy san'at fanning turlarini ko'rib chiqamiz.

O'qituvchi tasviriy san'at darslarida o'quvchilarni dars mavzusiga aktivlashtirish uchun dars mavzusining mazmuni, hayotdagi ahamiyati va uni chiqish qoidalarini tushuntirishi zarur. Ba'zida o'qituvchilar tasviriy san'at darslarini tashkil etish uchun o'quvchilarga dars mavzusi yuzasidan savollar berib, unga berilgan javoblarni to'ldirish kabi vositalardan foydalanimlidagi.

O'quvchilar dars va darsdan tashqari vaqtarda mustaqil ravishda bajarayotgan ishlari vositasi bilimga, malakaga, ijodiy ko'nigmaga ega bo'ldilar, o'qituvchining vazifasi o'quvchilarning mustaqil ishlariiga yordam berishi, rag'barlantirish metodi asosida ilhomlantirish, yutuq va kamchiliklarni o'z vaqtida ko'rsatish, ularni o'z kuchiga ishonchini mustahkamlashida rahbarlik qiladi.

Dars jarayonida har bir individual xususiyatlari bilan bir - biridan farq qiladigan turli yoshdagi yoshlar bilan ish olib boriladi. O'quvchilar orasida ko'rib turgan narsalarni to'g'ri tasvirlay oladigan xotira asosida qiynalma rasm chizadiganlar bilan bir qatorda, oddiy tasviriga qarab nusxa ko'chirishga ham qiynaladiganlar uchraydi. Bu boroda biz ba'zi o'quvchilarning ko'rish qobiliyatining sustligi, rang sezmasligi kabi boshqa hollarini hisobga olishimiz kerak.

O'quvchilarning qobiliyat va xususiyatlari qarab guruhlarga bo'lib ta'lim berish metodiga o'z vaqtida rus pedagogi Ushinskiy ijobiy baho bergan edi.

"Sinf bolalarini bir birdan kuchli bo'lgan bunday guruhlarga bo'lib o'tkazish zarur emas".- deb ko'rsatilgan edi.

Guruhlarga bo'lib o'qitish shuning uchun qulayki, kuchli o'quvchilarga qo'shimcha topshiriqlar beriladi, ular o'zlariga berilgan topshiriqlarni qiyalmay bajarib turishadi. Bo'sh, qiynaladigan o'quvchilar esa o'quvchilardan va kuchli o'quvchisidan o'rganadi. Bunday o'quvchilar tasvir chizishda surunkasiga orqada qoladilar, natijada ular o'qishga qiziqmay qoladilar. Bu o'qish ulardan ko'proq aqliy kuch sarflashni talab qiladi. Shularni bartaraf qilish uchun sinfda olib boriladigan individual ishni ayrim o'quvchilar bilan olib boriladigan individual ish bilan qo'shib olib borish kerak.

"Kuchli" biladigan o'quvchilarga "kuchsiz" bilimli o'quvchilarni biriktirib qo'yish ham yaxshi natija beradi. O'quvchilarning tasviriy faoliyatini aktivlashtirishda, ayrim o'quvchilar bilan yakka tartibda munosabatda bo'lish va unga pedagogik ta'sir o'tkazish ham katta ahamiyatga ega.

Ta'limni individuallashtirish masalasi hozirgi davrda pedagog va psixolog olimlar va metodistlarni qiziqtirmoqda. M.N. Skatin, N.N. Rostovsev, M.I. Mahmudov, V.S. Kuzin, B.P. Yusupov, S.S. Bulatov asarlarida bu masalalar yoritilgan. Sinfdag'i bolalar haqidagi dastlabki ma'lumotlarga ega bo'lgandan keyin, o'qituvchi hamma bolalarining qobiliyat va malakalariga qarab quyidagi gruppalarga bo'ladilar:

1. Tasviriy faoliyati yaxshi rivojlangan, kuzatuvchanligi, ijodiy tasavuri taraqqiy qilgan, tasviriy san'at

materiallarini o’zlashtirgan yoki tez o’zlashtira oladigan o’quvchilar. Bu 3 toifa o’quvchilarning har biri bilan alohida ishlab, ularning barchasini darsga qiziqtirish uchun kuyidagi usullardan foydalanishi maql bo‘lar edi.

2. Kuzatuvchanligi, ijodiy tassavuri o’tacha rivojlangan tasviriy san’at materiallarini o’qituvchi yordamida o’zlashtira oladigan o’quvchilar guruhi.

3. Kuzatish ko’nikmasi yaxshi rivojlanmagan, ijodiy tassavuri bo‘lmagan, tasviriy san’at materiallarini o’qituvchilar yordamida qiyin o’zlashtiradigan o’quvchilar.

Bunday dars o’tish bizning fikrimizcha o’quvchilarning aktivligini oshiradi.

O’quvchilar bilan individual ishslashning ahamiyati katta. Bu metod yordamida qoloqlarsiz o’qitish darajasiga etish mumkin. Bundan tashkari tasviriy san’at sinf xonalari etarlicha yorug‘ bo‘lishi kerak. Yorug‘lik normal bo‘lmagan joyda ko‘rish sezgilariga zo‘r berish zararlidir. Bunday xollarda o’quvchilarning tez charchashlari oqibatida darsga bo‘lgan qiziqishlari sustlashishiga olib keladi.

Adabiyotlar

1. Abdirasilov S., Boymetov B., Tolipov N. Tasviriy san’at. – T.: ILM ZIYO, 2010.
2. S.F. Abdirasilov “Tasviriy san’at o’qitish metodikasi” Toshkent - 2012.
3. S.F. Abdirasilov, N. Tolipov “Tasviriy san’at o’qitish metodikasi” Toshkent-2007.